

PÕLTSAMAA VALLA EELARVESTRAATEEGIA 2025-2028

Sisukord

1. Sissejuhatus.....	3
2. Majanduskeskkonna ülevaade	4
3. Majanduslik olukord Põltsamaa vallas	7
4. Tulud	11
5. Kulud	14
6. Investeermistegevus	16
7. Likviidsete varade muutus	21
8. Finantseerimistegevus	22
9. Sõltuvad üksused	23
10. Finantsdistsipliini tagamine	26
11. Tundlikkuse analüüs	28
12. Kokkuvõte	29

1. Sissejuhatus

Põltsamaa valla eelarvestrateegia on koostatud Põltsamaa Vallavolikogu 15.02.2018 määruse nr 6 kohaselt. Eelarvestrateegia on koostatud arengukavas esitatud eesmärkide täitmiseks, eelarvepoliitika jätkusuutlikkuse tagamiseks ning vallavalitsuse tegevuse tulemuslikumaks muutmiseks valla allasutuste ja valdkondlike arengute suunamisel.

Eelarvestrateegia annab ülevaate Põltsamaa valla arvestusüksuse finantsseisust, prognoosib tuleviku rahavoogude kujunemist, sätestab finantsdistsipliini tagamise meetmed ja mängib läbi võimalikud riskistsenaariumid ehk võimaldab teha otsuseid arengu kavandamisel.

Eelarvestrateegia on finantsplaan, mis koostatakse arengukavas sätestatud eesmärkide saavutamiseks. Eelarvestrateegia on koostatud eelseisva nelja eelarveaasta kohta. Eelarvestrateegiat uuendatakse igal aastal, täpsustades varasemas eelarvestrateegias kajastatud jooksva aasta ja kolme eelseisva aasta prognoose ning lisades neljanda aasta prognoosid. Eelarvestrateegia kinnitatakse volikogu poolt ja esitatakse eelarvestrateegiale eelneva aasta 30.oktoobriks Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumile.

Põltsamaa valla eelarvestrateegia on koostatud vastavalt Kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seaduse (KOFS) § 20 ja kohaliku omavalitsuse korralduse seadus (KOKS) § 37² alusel. Eelarvestrateegias esitatakse:

- majandusliku keskkonna hetkeseis ja prognoos;
- valla majandusliku olukorra analüüs ja prognoos eelarvestrateegia perioodiks;
- ülevaade sõltuvate üksuste majanduslikust olukorrast;
- eelarvestrateegia vastuvõtmisele eelnenud aasta tegelikud, jooksvaks aastaks kavandatud ja eelarvestrateegia perioodiks prognoositavad põhitegevuse tulud, eeldatavad põhitegevuse kulud, investeerimistegevuse eelarveosa olulisemad tegevused ja investeeringud koos kogumaksumuse prognoosi ja võimalike finantseerimisallikatega, eeldatav finantseerimistegevuse maht ning likviidsete varade muutus;
- valla põhitegevuse tegelik tulem eelneval aastal, jooksvaks aastaks prognoositud ja eelarvestrateegia perioodiks prognoositav põhitegevuse tulem iga aasta lõpu seisuga;
- valla tegelik netovõlakoormus eelneval aastal, jooksvaks aastaks prognoositud ja eelarvestrateegia perioodiks prognoositav netovõlakoormus iga aasta lõpu seisuga;
- valla tundlikkuse analüüs;
- finantsdistsipliini tagamine.

Eelarvestrateegia koostamise lähtealuseks on Põltsamaa valla arengukava 2040 ning teised valla arenguga seotud dokumendid, erinevad õigusaktid ning Rahandusministeeriumi, Eesti Panga, Statistikaameti andmed ja prognoosid.

Eelarvestrateegia koostatakse neljaks eelseisvaks eelarveaastaks ning seda korrigeeritakse igal aastal tulenevalt majanduskeskkonnas toimuvatest muutustest. Eelarvestrateegia aastateks 2025 – 2028 on koostatud tekkepõhiselt ja on aluseks järgmise aasta eelarve koostamisele.

2. Majanduskeskkonna ülevaade

Käesolev eelarvestrateegia on koostatud ajahetkel, mil majanduslikes ja poliitilistes oludes on endiselt palju teadmatust ning tulevikuaastate prognoosimine on keeruline. Eesti Panga värske majandusprognoosi kohaselt näeme käesoleva aasta teises pooles majanduse taaselavnemist. Majanduse kasvule pöördumist toetab eelkõige nõudluse taastumine välisurgudel, mis aitab eksportivaid ettevõtteid. Tugevana püsinud tööturg ning rahapoliitiliste intressimäärade langetamine aitavad omakorda kaasa majapidamiste ostujõu taastumisele. Samas on prognoosis ebakindlust endiselt palju, kuna muu hulgas tuleb arvestada ka geopolitiilistest pingetest tulenevate riskidega.

Rohkem kui kaks aastat kestnud majanduslangus lõpeb prognoosi kohaselt selle aasta teises pooles. Esimeses kvartalis langus küll jätkus, kuid järjest enam hakkas ilmne märk olukorra paranemisest. Seni enim kannatanud haru ja majanduse käekäigu seisukohalt väga kaaluka töötleva tööstuse tootmismahu vähenemistrend on lõppenud ning kaubaekspordi maht pöördus aasta alguses kasvule. Ettevõtete hinnang eksporditellimustele ja konkurentsivõimele välisurgudel on muutunud positiivsemaks, mistõttu jõuab ühes välisurgude oodatava väljumisega madalseisust kindlamale alusele ka Eesti ekspordi kasvuväljavaade. Lisaks piiriülesele kaubandusele panustab majanduskasvu ka suurenev sisenõudlus, seda peamiselt tänu inimeste ostujõu kosumisele ning tööturu vastupidavusele.

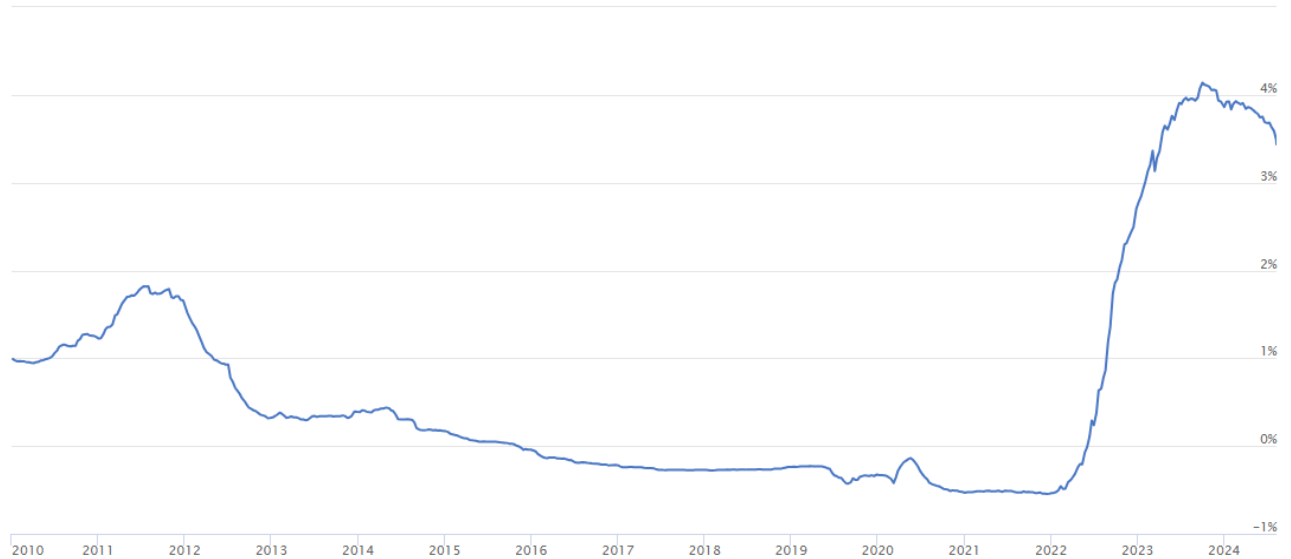
Paljud tingimused on muutunud majanduskasvu toetavamaks. Eksporti toetab soodsamaks muutunud vahetuskurss euro ja Skandinaavia valuutade vahel ning sealsed turudki on aasta alguses seni prognoositust kiiremini kosunud. Ettevõtete edenemist ja seeläbi ka majanduse kasvu tervikuna soodustavad veel ka odavnenud toormed, energia hinnalangus ja tarneprobleemide vähenemine. Tööjõukulude kiire kasv on rahunemas, mis võimaldab hinnakasvul ka edaspidi jätkata aeglustuval kursil.

Rahapoliitika pidurdav mõju majanduskasvule leeveneb. Euroopa Keskpanka nõukogu langetas viimasel rahapoliitilisel istungil intressimäärasid, mis turuootustel põhinevalt kajastus euribori languses juba varemgi. Intresside alanemine leevendab laenukulu nii majapidamiste kui ka ettevõtete jaoks ning mõjub majandusele turgutavalt. Samas on kiire hinnakasvu taandumine euroalal osutunud varem hinnatust inertsemaks, mistõttu oodatakse rahaturgudel küll edasist intresside alanemist, kuid varem arvatust aeglasemas tempos. Intressimäärade alanemine jätab laenukohustusega inimestele rohkem raha kätte ja loob paremad eeldused majapidamiste tarbimiskulutuste ning ettevõtete investeringute kasvuks.

Kui 2022. aasta alguses oli 6-kuu Euribor negatiivne (-0,539%), siis 2023. aasta sügisel oli see tõusnud juba 4,138%-ni, misjärel hakkas see aga kukkuma ning käesolevaks hetkeks on langenud 3,437%-le (joonis 1.). Prognooside kohaselt jätkab 6-kuu Euribor langust, jõudes 2026. aasta sügiseks 1,778%-lise määran. (allikas: The Economy Forecast Agency <https://longforecast.com/euribor-forecast-2017-2018-2019>)

Zoom 1m 6m 1y All

From Jan 1, 2010 To Aug 9, 2024

Joonis 1. 6-kuu Euribor 2010-2024. aastal (<https://www.euribor-rates.eu/en/current-euribor-rates/3/euribor-rate-6-months/>)

Ebakindlus on vähenenud, ent püsib endiselt suur. Ühest küljest on Eesti majanduse väljavaade selginenud, kuivõrd möödunud aastatel läbitud kriisidega kaasnenud ebaselgus on suures osas hajunud. Teisest küljest püsib aga ebakindlus, mis on seotud kõrgendatud geopoliitiliste riskidega ja jätkuvast Venemaa sõjast Ukrainas. Tänavu toimuvad valimised enam kui 60 riigis, mis teevad sellest aastast valimisterohkeima aasta kogu ajaloos. Paratamatult on sellega seotud ka poliitiline määramatus ja teadmata on valimiste võimalik mõju majandusele nii globaalsel kui ka regionaalsel tasandil.

Eesti eelarvepoliitika võib majanduspilti prognoositust erinevaks kujundada. Prognoosi koostamise ajaks teada olnud eelarvepoliitiline suund hoiab järgmistel aastatel eelarve puudujääki selgelt suuremana kui Euroopa reeglitega lubatud 3% SKPst. On tõenäoline, et edaspidi tehakse otsuseid, millega puudujääki vähendatakse ning riigi rahaline tugi majandusele ja selle kasvule väheneb. Sellise stsenaariumi tõenäosust kinnitab valitsuse heaks kiidetud jooksva aasta negatiivne lisaeelarve, mida käesolev prognoos paraku ei sisalda, sest lisaeelarve lõplik maht ja sisu polnud prognoosi valmimise ajaks kinnitatud. Samal põhjusel ei sisaldu selles prognoosis äsja vastu võetud otsus kehtestada automaks ning arvestada pole saanud järgmisi aastaid puudutavaid tõenäolisi, aga sisult ja mahult teadmata eelarvepoliitilisi otsuseid puudujäägi vähendamiseks. Võla kuhjumise ja suurenevate intressimaksete vältimiseks on riigieelarvedistsipliini taastamine aga ülimalt tähtis. Kuivõrd majanduskasv on hoogustumas, pole eelarvetugi majandusele enam ka senises ulatuses vajalik.¹

Tabel 1. Eesti Panga majandusproгноosi põhinäitajad, märts 2024.

Majandusnäitaja	2022 tegelik	2023 prognoos	2024* prognoos	2025* prognoos	2026* prognoos
Majanduse maht jooksevhindades (mld eur)	35,98	37,68	39,43	41,48	43,94
Majanduskasv püsihindades** (%)	-0,5	-3,1	-0,4	3,6	3,0
Hinnatõus (%)	19,4	9,2	3,8	2,7	2,0
Töötus (%)	5,6	6,4	8,0	7,8	7,1
Keskmine brutopalk (eur)	1 645	1 832	1 969	2 053	2 149
Keskmise palga muutus (%)	11,7	11,4	7,4	4,3	4,7
Eelarvetasakaal (% SKPst)	-0,8	-3,4	-3,2	-4,6	-3,8

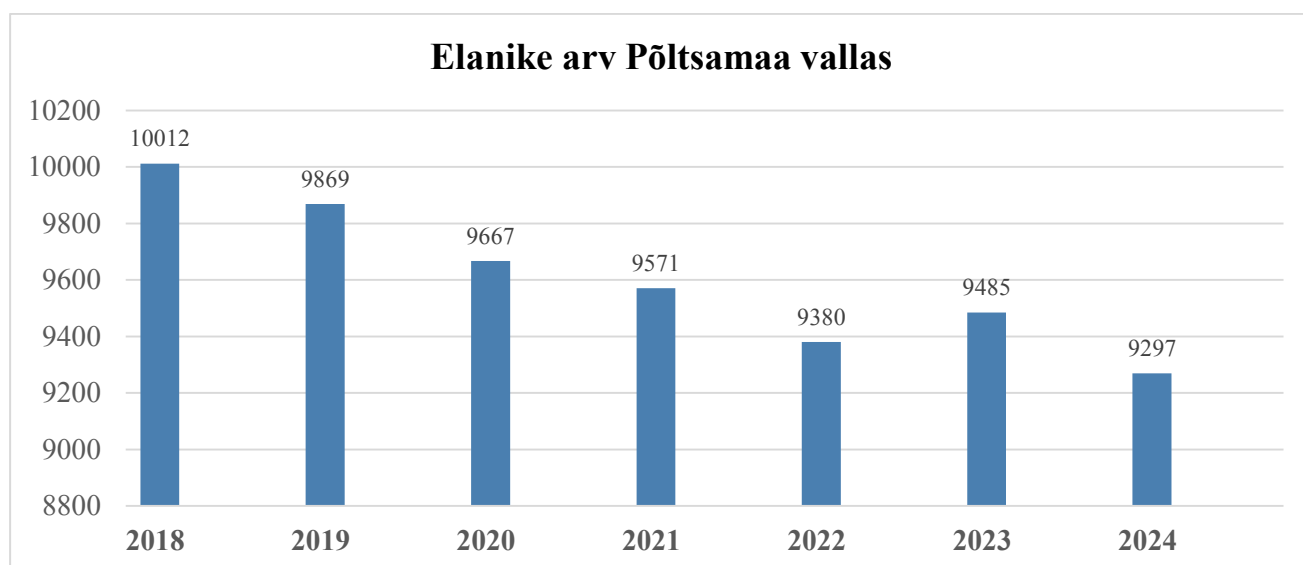
*prognoos

¹ <https://www.eestipank.ee/press/prognoos-eesti-pank-prognoosib-majanduse-pooret-kasvule-teisel-poolaastal-14062024>

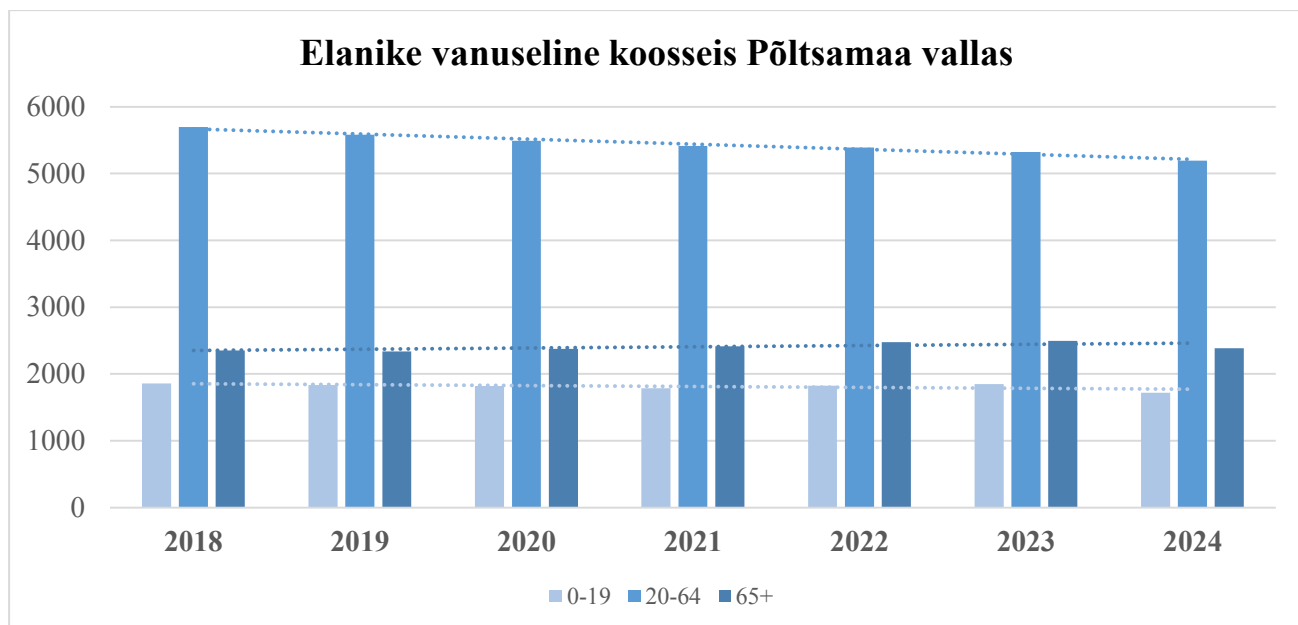
3. Majanduslik olukord Põltsamaa vallas

Põltsamaa vald moodustati Põltsamaa linna, Põltsamaa valla, Pajusi valla ja Puurmani valla ühinemise teel. Põltsamaa vald asub Kesk-Eestis Jõgevamaal. Valla keskuseks on Põltsamaa linn, alevikke on 3 (Puurmani, Adavere ja Kamari) ning külasid on kokku 58. Põltsamaa linn asub Tallinnast 127 km, Tartust 59 km ja maakonnakeskusest Jõgeva linnast 30 km kaugusel. Ühinenud omavalitsuse pindala on 889,6 km².

Rahvastikuregistri andmetel elas Põltsamaa vallas 01.01.2024 seisuga 9297 elanikku. Põltsamaa valla demograafilist olukorda iseloomustab, nii nagu Eestit tervikuna, vähenev rahvaarv ja vananev rahvastik (joonised 2 ja 3). Statistikaameti poolt koostatud prognoosi kohaselt on elanike arv vallas aastaks 2030 vähenenud 15% ja aastaks 2040 kolmandiku võrra. Elanike arvud on siis vastavalt 8000 ja 6500.

Joonis 2. Elanike arv 1. jaanuari seisuga aastatel 2018-2024 Põltsamaa vallas. Allikas: Rahvastikuregister.

Joonis 3. Elanike vanuselise koosseisu muutus 2015 - 2023. Allikas: Statistikaamet (RV0282U: RAHVASTIK 2017. AASTA HALDUSREFORMI JÄRGSELT, 1. JAANUAR).

Eesti Töötukassa andmetel oli registreeritud töötute arv Põltsamaa vallas 01. augustil 2024. aastal 289, 01. augustil 2023 oli registreeritud töötuid 290.

Rahandusministeeriumi andmetel oli maksumaksjate keskmine arv (ei arvestata pangatulu intressi saajaid) 2021. aastal 4239, 2022. aastal 4203, 2023. aastal 4181 ning 2024. aastal (jaanuar-juuni) 4192 inimest. Pikema perioodi jooksul võib oodata maksumaksjate arvu vähenemist, sest elanike arv väheneb just vanuserühmades 0-19 ja 20-64 aastat ning väiksemal määral kasvab vanuserühmas 65+ aastat.

Inimeste sissetulekute kasv vallas on 2023. aastal olnud suurem kui Eestis keskmiselt. Keskmine brutosissetulek vallas moodustab 92% Eesti keskmisest näitajast (tabel 2). Valla tegevust ja seisundit kajastavad olulisemad finantsnäitajad on esitatud tabelis 3.

Tabel 2. Maksumaksjate ja töötasude ülevaade. Allikas: Maksu- ja Tolliamet ([Statistika ja avaandmed](#) / [Maksu- ja Tolliamet \(emta.ee\)](#))

Näitaja	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Maksumaksjate keskmine arv	4 363	4 329	4 215	4 239	4 203	4192
Maksumaksjate arvu muutus (%)	-3,1	-0,8	-2,6	0,6	-0,9	-0,27
Valla keskmine brutotulu kuus TSD deklaratsioonide alusel	1 088	1 164	1 209	1 302	1 419	1537
Sissetulekute kasv vallas (%)	7,0	7,0	3,9	7,7	9,0	8,3
Eesti keskmine brutotulu kuus TSD deklaratsioonide alusel	1 233	1 325	1 381	1 496	1 645	1671
Sissetulekute kasv Eestis (%)	7,3	7,5	4,2	8,3	10,0	1,6

Tabel 3. Põltsamaa valla tähtsamad finantsnäitajad, tuhandetes eurodes.

Bilansinäitajad (konsolideeritud)	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Varad	46 573	47 288	47 975	55 325	62 202	59 987
Kohustised	8 073	7 687	8 090	12 138	15 467	14 094
Netovara	38 500	39 601	39 885	43 187	46 735	45 893
Tulemiaruaruande näitajad (konsolideeritud)	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Tegevustulud	18 204	19 739	19 826	22 353	24 878	24 096
Tegevuskulud	-17 158	-18 644	-18 603	-19 037	-21 196	-24 398
Aastaaruaruande tulem	991	1 097	171	3 256	3 518	-841
Muud näitajad						
Likviidsus *	1,28	0,92	0,94	1,1	0,72	0,84
Lühiajaline maksevõime **	2,01	2,11	1,61	2,24	1,84	1,65
Kapitaliseerituskordaja ***	0,14	0,13	0,12	0,18	0,22	0,21
Piirmäärade täitmine konsolideeritud aruandes						
Põhitegevuse tulem ****	1 413	846	1 823	1 567	1 747	2 069
Netovõlakoorumus *****	3 947	4 951	4 445	7 207	11 400	10 992
Piirmäärade täitmine konsolideerimata aruandes						
Põhitegevuse tulem	1 054	713	1 927	1 679	1 713	1 031
Netovõlakoorumus	4 316	5 036	4 591	6 928	10 185	9 303

* Likviidsus - likviidsed varad (raha ja hoiused) / lühiajalised kohustised.

** Lühiajaline maksevõime - käibevara / lühiajalised kohustised.

*** Kapitaliseerituskordaja - pikaajalised kohustised / põhivara.

**** Põhitegevuse tulem - põhitegevuse tulude (tegevustulud - saadud toetused põhivara soetuseks - põhivara müügikasum) ja põhitegevuse kulude (tegevuskulud - antud toetused põhivara soetuseks - põhivara käibemaksu kulu - põhivara amortisatsioon ja allahindlus) vahe, ei tohi olla negatiivne.

***** Netovõlakoorumus - võlakohustuste suuruse ja likviidsete varade (raha ja hoiused) vahe; netovõlakoorumus võib ulatuda põhitegevuse tulude ja põhitegevuse kulude kümnekordse vaheni, kuid ei tohi ületada põhitegevuse tulude kogusummat. Kui nimetatud kümnekordne vahe on väiksem kui 80% põhitegevuse tuludest, võib netovõlakoorumus ulatuda kuni 80% põhitegevuse tuludest.

Tabel 4. Valla osalusega äriühingute ja sihtasutuste olulisemad näitajad, tuhandetes eurodes.

Nimetus	Osaluse määr	2023. a tulemi-, kasumiaruande näitajad			Bilansinäitajad 31.12.2023	
		Tegevus- tulud	Tegevus- kulud	Tulem	Varad	Neto- varad
Põltsamaa Vallavara OÜ	100%	1 766	-1 103	663	14 840	11 411
Põltsamaa Vesi OÜ	97,98%	2 041	-1 884	157	17 575	16 317
SA Põltsamaa Sport	100%	572	-627	-55	1 164	1 120
SA Põltsamaa Tervis	100%	2 490	-2 267	223	4 448	2 265
Esku Maja OÜ	51%	0	-10	-10	8	-8

4. Tulud

Põhitegevuse tuludena käsitletakse eelarvestrateegias tulenevalt KOFS-ist maksutulused, tulused kaupade ja teenuste müügist, saadavaid toetusi tegevuskuludeks ja muid tegevustuluseid (tabel 5).

Tabel 5. Põhitegevuse tulud, eurodes.

Näitaja	2023 täitmine	2024 eeldatav täitmine	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve	2028 eelarve
Põhitegevuse tulud kokku	18 537 955	19 142 719	19 913 096	20 618 706	21 079 457	21 559 052
Maksutulud	9 803 380	10 431 200	11 074 970	11 653 328	12 040 827	12 443 741
sh tulumaks	9 384 282	9 983 750	10 582 775	11 111 914	11 445 271	11 788 629
sh maamaks	419 097	447 450	492 195	541 415	595 556	655 112
sh muud maksutulud	0	0	0	0	0	0
Tulud kaupade ja teenuste müügist	1 252 056	1 217 764	1 284 741	1 348 978	1 416 427	1 487 248
Saadavad toetused tegevuskuludeks	7 201 017	7 228 755	7 285 735	7 343 397	7 349 199	7 355 060
sh tasandusfond	1 486 038	2 088 420	2 088 420	2 088 420	2 088 420	2 088 420
sh toetusfond	5 176 973	4 582 631	4 628 457	4 674 742	4 674 742	4 674 742
sh muud saadud toetused tegevuskuludeks	538 006	557 704	568 858	580 235	586 038	591 898
Muud tegevustulud	281 502	265 000	267 650	273 003	273 003	273 003
Põhitegevuse tulude muutus kokku	-	3,3%	4,0%	3,5%	2,2%	2,3%

Käesoleva eelarvestrateegia põhitegevuse tulude prognoosimisel järgnevas neljaks aastaks on lähtutud järgmisest teadaolevast alusinfost ja eeldustest:

- Põltsamaa valla maksumaksjate (elanike) arv ei muutu oluliselt;
- füüsilise isiku tulumaksu kasv on kavandatud 2025. aastal 6%, 2026. aastal 5% ning 2027.-2028. aastatel 3%;
- riigipoolne füüsilise isiku tulumaksu eraldise määr on 2025. aastal 11,29%; 2026. aastal 10,64% ning 2027. ja 2028. aastatel 10,23%;
- riigipoolne füüsilise isiku tulumaksu eraldise määr pensionidelt on vastavalt 2025. aastal 5,5%; 2026. aastal 8,5% ning 2027. ja 2028. aastatel 10,23%;
- uued maamaksu määrad on kehtestatud maksimaalses määras, maksusummale kehtib 10% kasvupiirang;
- uusi kohalikke makse ei kehtestata;
- tasandusfondi eraldis riigieelarvest on kavandatud konservatiivsena, so eelneva aasta tasemel;
- toetusfondi eraldis riigieelarvest on kavandatud kehtiva omavalitsuste finantseerimise korra põhisealt,
- muud saadavad toetused tegevuskuludeks on kavandatud keskmiselt 1,5% kasvuga aastate lõikes;

- muude tegevustulude (kaevandusõiguse tasud, vee erikasutustasud ja saastetasud) kasvu on kavandatud 1% 2025.aastal, 2% 2026. aastal ning 2027.-2028. aastatel jäetud samale tasemele eelneva aastaga.

Kõige olulisem eelarve tuluallikas on üksikisiku tulumaks, mis moodustab põhitegevuse tuludest ligikaudu poole. Füüsilise isiku tulumaksu summa on seotud rahvastikuregistri järgselt Põltsamaa valda registreeritud inimeste (maksumaksjate) arvuga, nende töötasu ja tööhõivega ning riigipoolse eraldise suurusega. Üksikisiku tulumaksu laekub palgatuludelt, juriidilise isiku juhtimis- ja kontrollorgani liikmetelt, töövõtulepingute alusel makstavatelt tasudelt, vanemahüvitistelt, töökaotusega seotud hüvitistelt ja muudelt väljamaksetelt. Alates 2020. aastast on valla eelarves üksikisiku tulumaksu eraldis määraga 11,96%. Vastavalt tulumaksuseaduse muutusele väheneb tulumaksu eraldis käesolevast aastast füüsilise isiku maksustatavast tulust 0,07 protsendipunkti, vähenedes 11,89%-ni. Lisandub tulumaks määraga 2,5% füüsilise isiku pensionilt, et katta pikaajalise üldhoolduse kulusid. Alates 2025. aastast suurendatakse järk-järgult füüsilise isiku riiklikult pensionilt eraldatavat tulumaksu praeguselt 2,5%-lt kuni 10,23%-ni 2027. aastaks, vähendades samal ajal järk-järgult muudelt tuludelt saadavat tulumaksu osa 10,23%-le. Kahe laekumise võrdsustumise tulemusel suurenevad nende kohalike omavalitsuste tulud, kus eakate osakaal on kõrge, olles seega finantsiliselt võrdsemas seisus nende omavalitsustega, kus on kõrgem tööealiste osakaal ja palgatase.

Maamaks on riiklik maks, mis laekub kohaliku omavalitsuse eelarvesse. 2022. aastal viidi Maa-ameti poolt läbi maa uuesti hindamine. Maa hindamise tulemusena kasvas maa väärtus oluliselt. Samas võis maa väärtus jääda endiseks või ka langeda (kui seaduse alusel ei anta kinnistule ehitusõigust). 2022. aasta hindamise tulemused hakkasid kehtima käesolevast aastast. Selleks, et piirata maamaksu võimalikku hüppelist kasvu, kehtestas riik maamaksu tõusule piirmäära 10%, millises ulatuses saab maamaks iga-aastaselt suurene da võrreldes eelmise maksustamisaastaga. Eelarvestraategias prognoositud maamaksu laekumine on prognoositud 10% kasvuga. Maamaks moodustab valla põhitegevuse tuludest 2,2 – 2,7%.

Kohaliku maksuna kehtib Põltsamaa vallas teede ja tänavate sulgemise maks, selle suurus ei oma sisulist mõju eelarve mahule, mistõttu seda maksu Põltsamaa vald strateegiaperioodiks ei eelarvesta. Kohalike maksude seadus annab omavalitsustele võimaluse kehtestada kuus kohalikku maksu:

- reklaamimaks,
- teede ja tänavate sulgemise maks,
- mootorsõidukimaks,
- loomapidamismaks,
- lõbustusmaks,
- parkimistasu.

Läbirääkimisi uute kohalike maksude kehtestamiseks vallas ei ole peetud.

Kaupade ja teenuste müügist saadava tulu struktuur on järgmine:

- laekumised haridusasutuste majandustegevusest (laekumistest teistelt omavalitsustelt haridusteenuse, lapsevanematelt lasteaedade kohatasu ning huvikoolide ringitasude eest),
- laekumised kultuuriasutuste majandustegevusest (raamatukogu, kultuurikeskus),
- laekumised elamumajandustegevusest,

- üüri- ja renditulud,
- muud tulud.

Kaupade ja teenuste müügitulu moodustab põhitegevuse tuludest 6%. Eelarvestrateegias on kavandatud kaupade ja teenuste müügitulu kasvu 5%.

Maksutulude järel on teiseks suuremaks tuluallikaks saadavad toetused tegevuskuludeks, moodustades eelarvestrateegia perioodil 33 – 36% põhitegevuse tuludest. Toetused jagunevad kolme kategooriasse:

- tasandusfond,
- toetusfond,
- muud saadavad toetused tegevuskuludeks.

Tasandusfondi koefitsiendid määratakse igal aastal Vabariigi Valitsuse määrusega. Tasandusfondi eesmärk on ühtlustada omavalitsuste võimalusi avalike teenuste osutamisel. Tasandusfondi suurus sõltub elanike arvust, kohaliku omavalitsuse arvestuslikust keskmisest tegevuskulust, tulumaksu laekumisest ja arvestuslikust maamaksust. Tasandusfondi kaudu kompenseeritakse ka toetusfondist välja arvatud sihttulude ning tulumaksu laekumise muudatusi. Tasandusfondi koosseisu muutuste tõttu on saadavat toetust raske prognoosida ja seepärast on eelarvestrateegia perioodiks kavandatud iga-aastane tasandusfondi suurus 2024. aasta baastasemel. Tasandusfondi osakaal põhitegevuse tuludest on ligikaudu 9-10 %.

Toetusfondi moodustavad kohaliku omavalitsuse üksustele riigi poolt seaduses määratud sihtotstarbel ja tingimustel kasutamiseks või riigieelarves määratud sihtotstarbel antav toetus, mida jaotatakse ainult arvnäitajate alusel. Toetusfondi hulka kuuluvad üldhariduskoolide toetus, koolieelsete lasteasutuste õpetajate tööjõukulude toetus, raske ja sügava puudega lastele abi osutamise toetus, huvihariduse toetus, teede korrashoiu toetus, rahvastikutoimingute kulude hüvitamise toetus, toimetulekutoetus ning sotsiaalteenuste korralduse ja arenduse toetus. 2024. aastast alates ei arvestata toetusfondi osana enam matusetootust, pikaajalise hoolduse korralduse toetust ning asendus- ja järelhooldusteenuse toetust.

Kõige suurem toetusfondi osa on toetus hariduskuludeks. Toetus on ette nähtud õpetajate, koolijuhtide, tugispetsialistide personalikuludeks, koolituseks, õppevahendite soetamiseks, koolieelsete lasteasutuste õpetajate tööjõukulude toetuseks, koolilõuna toetuseks, huvihariduse toetamiseks. Toetusfondi eraldised täpsustuvad iga eelarveaasta jooksul ja vastavalt sellele muutub ka tegevuskulude maht.

Muud saadavad toetused on erinevate riigiasutuste poolt eraldatud sihtotstarbelised toetused, näiteks Kultuuriministeeriumi tegevustoetus raamatukogule ja kultuurikeskusele jms.

Muude tegevustulude alla on arvestatud maavarade kaevandamisõiguse tasu, vee erikasutustasu, saastetasusid, omanikutulu ja muid planeerimata tulusid. Muude tegevustulude osakaal põhitegevuse tuludest on ligikaudu 2%.

5. Kulud

Põhitegevuse kuludena kajastatakse eelarvestrateegias tulenevalt KOFS-i regulatsioonist antavaid toetusi, personalikulud, majandamiskulud ja muid kulusid (tabel 6). Eelarvestrateegia perioodil on tegevuskulude kavandamisel lähtutud eelkõige seadustest tulenevate avalike teenuste osutamiseks vajalike kulude katmisega.

Tabel 6. Põhitegevuse kulud, eurodes.

Näitaja	2023 täitmine	2024 eeldatav täitmine	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve	2028 eelarve
Põhitegevuse kulud kokku	17 506 631	18 888 127	19 084 476	19 298 337	19 515 636	19 736 438
Antavad toetused tegevuskuludeks	2 344 697	2 883 964	2 927 223	2 985 768	3 045 483	3 106 393
Muud tegevuskulud	15 161 934	16 004 163	16 157 253	16 312 569	16 470 153	16 630 045
sh personalikulud	10 091 994	11 032 875	11 088 039	11 143 480	11 199 197	11 255 193
sh majandamiskulud	5 054 739	4 871 261	4 968 686	5 068 060	5 169 421	5 272 810
sh muud kulud	15 201	100 027	100 527	101 030	101 535	102 043
Põhitegevuse kulude muutus kokku	-	7,9%	1,0%	1,1%	1,1%	1,1%

Põltsamaa valla põhitegevuskuludest on suurima osakaaluga personalikulud, moodustades keskmiselt peaaegu 59% tegevuskuludest, järgnevad majandamiskulud keskmiselt 27%, antavad toetused 15% ning muud tegevuskulud alla 1%. 2023. aastal kasvasid põhitegevuse kulud suuresti haridustöötajate palgakasvust. Käesoleval aastal tõusid personalikulud eelkõige tulenevalt üldisest palgatõusust (5%) ja huvikoolide õpetajate palkade kasvust (6-8%), kuid pikemas perspektiivis nii suurt palgamäärade tõusu ja üldist tegevuskulude kasvu prognoosida ei ole võimalik.

Antavad toetused aastal on planeeritud strateegiaperioodil keskmiselt 1,5-2% kõrgemad, kui 2024. aastal. Riigipoolsete toetuste muutudes kajastuvad korrigeeritud summad nii tuludes kui kuludes võrdsena (nt toimetulekutoetus, matusetoetus jne).

Personalikulud on kasvanud 2023. ja 2024. aastal haridusvaldkonna õpetajate palgatõusu ning alampalgamäära tõusu tõttu. Käesolevas eelarvestrateegias on arvestatud vaid alampalgamäära tõusuga ja valdkondade ülese palgatõusu võimalused vaadatakse üle iga eelarveaasta lõpus. Haridustöötajate järgnevate aastate (s.o perioodil 2025-2028) võimaliku palgatõusuga ei ole arvestatud eelarvestrateegia perioodil toetusfondi tuludes ega personalikuludes. Eelarvestrateegia koostamise ajal puudub teadmine, millises määras ja mis aastatel õpetajate töötasu alammäär muutetakse. 2024. aastal on õpetaja töötasu alammäär 1820 eurot ja töötasu alamäär 725 eurot. Eesti Ametiühingute Keskliidu ja Eesti Töötajate Keskliidu kokkuleppe alusel peaks 2027. aastal olema töötasu alammäär 50% keskmisest palgast ehk 1200 eurot. 2025. aasta töötasu alammääraks on vastavalt kokkuleppele 45% ja 2026. aastal 45,5% Eesti keskmisest palgast. Põltsamaa valla hallatavates asutustes ning vallavalitsuses on kokku ligi 400 ametikohta. 2024. aastal on personalikulud kokku 11 miljonit eurot, millest 3,9 miljonit ehk 35,3% kaetakse sihtrahastuse arvelt

(põhiliselt üldhariduskoolide ja osaliselt ka lasteaedade õpetajate töötasud ning maksud nende töötasudelt).

Majandamiskulud on 2024. aastal planeeritud 3,6% väiksemad võrreldes 2023. aastaga. See tuleneb peamiselt tegevustoetuste vähenemisest ehk suuremate projektide lõppemisest (näiteks Põltsamaa Ühisgümnaasiumi virtuaalreaalsus jm). 2025. aastast kuni strateegiaperioodi lõpuni on majandamiskulude kasvuks planeeritud 2%. Majandamiskulude kavandamisel on arvestatud lepinguliste kohustustega ning teenuste hinnatõusudega ja muude hoonete lisanduvate ülalpidamiskulude kasvuga, kuid majandamiskulude suurenemine on kavandatud siiski tagasihoidlikult eeldusel, et eelseisvad investeeringud optimeerivad osaliselt ka vanade hoonete ülalpidamiskulutusi. Strateegias on arvestatud käibemaksumäära tõusu ja automaksu kehtestamisega. Selleks, et täita strateegia perioodiks seatud eesmärgid, on vajalik järjepidevalt üle vaadata valla kinnisvara haldamisega seotud küsimusi ning rakendada vajalikke meetmeid, sh valla kinnisvara ja avalike teenuste pinna kasutuse, hoonete energiatõhususe jms osas. Kaupade ja teenuste tellimiseks on vaja läbi viia ühishankeid, korrastada ning võimalusel konsolideerida, ümber korraldada valla teenuseid ja tegevusi (nt huvitegevus, heakorra ja teede hooldusteenused jm).

Muude kulude kategooriasse on arvestatud iga-aastane vallavalitsuse reservfond, mille mahu muutust märkimisväärselt planeeritud ei ole.

6. Investeerimistegevus

Investeerimistegevuse rahavoogudes käsitletakse eelarvestrateegias tulenevalt KOFS-i regulatsioonist järgmisi komponente:

- põhivara müük ja soetus,
- põhivara soetuseks saadav ja antav sihtfinantseerimine,
- tagasilaekuvad ja antavad laenud,
- osaluste ning muude aktsiate ja osade müük ja soetus,
- finantstulud ja finantskulud.

Eelarvestrateegias kajastatakse investeerimistegevuse eelarveosa olulisemad tegevused ja investeeringud koos kogumaksumuse prognoosi ja võimalike finantseerimisallikatega. Strateegias ei ole kajastatud väiksemamahulisi investeeringuid. Investeeringute finantseerimiseks on võimalik kasutada kolme allikat: omavahendid, laen ja toetused. Üldjuhul nõuavad toetused omaosaluse olemasolu. Lisaks on oluliseks investeerimistegevuse mõjutajaks ka netovõlakkoormus.

Enamik valla investeeringute omaosalusest kaetakse laenuvahenditega, mis tähendab, et netovõlakkoormus määrab, kui palju on võimalik laenu võtta ja seeläbi investeeringuid teha. Kui viimastel aastatel on laenumaksete aluseks olev intressimäär 6-kuu Euribor oluliselt kasvanud, siis strateegiaperioodil on oodata intressimäära langust, mis omakorda leevendab valla laenu teenindamist.

Põltsamaa vald on teinud alates 2017. aastast teenuste pakkumises ümberkorraldamisi, kuid omavalitsuse ülesannete maht ei vasta endiselt selleks kasutada olevatele finantsvahenditele ning seetõttu on investeeringute vajadus jätkuvalt suur ja neid saab teha valdavalt laenu või toetuste arvelt. Investeeringute kavandamisel on lähtutud võimalike sobilike toetusmeetmete avanemisest ning **esmatähtsatena eelistatakse investeeringuid, mille teostamiseks on kaasatud toetusraha**. Tabelis 7 on kajastatud aastatel 2025 – 2027 investeeringutel nii saadav sihtfinantseering kui ka omaosalus (va Esku lasteaia-kogukonnahoone, osaliselt Põltsamaa linnaruumi arendus ja Kuningamäe haldushoone projekteerimine-ehitus).

Suurimateks investeeringuteks eelarvestrateegia perioodil on linnaruumi arendus koos hariduslinnaku osaga, valla asulate keskväljakute ja bussipeatuste arendus, Lille tänav 2/3 õppehoone renoveerimine ja energiatõhusamaks muutmine, Esku lasteaia-kogukonnahoone rajamine ning eakate teenusmaja projekteerimine ja rajamine (tabel 8). Juba käesolevaks aastaks kui ka 2025. aastal algavaks strateegiaperioodiks on kavandatud objektid, mis on volikogu poolt prioriteetseks valitud või on vajalikud teenuste tõhusamaks tagamiseks (nt Esku lasteaia-kogukonnahoone rajamine, Lille tänav 2/3 õppehoone renoveerimine ja eakate teenusmaja rajamine).

Eelarve tulud ja kulud on arvestatud selliselt, et vallal oleks tagatud mingigi investeerimisvõime. Investeerimise võimekus peaks olema selline, et eelarve tulem tagab eelnevalt võetud laenude teenindamise ja uute investeeringute teostumise. Tulenevalt laenude tagasimaksetest ei ole vaba raha piisavalt, et ehitada suuremaid objekte omavahenditest. Investeeringute jaoks tuleb võtta täiendavat laenu või leida teisi võimalusi. Investeerimistegevuse all kavandatakse vahendid laenude intressimakseteks.

Tagasilaekuvate laenude all on kajastatud valla osalusega äriühingule ja sihtasutusele antud laenude tagasilaekumised.

Tabel 7. Investeeringustegevus, eurodes

Näitaja	2023 täitmine	2024 eeldatav täitmine	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve	2028 eelarve
Investeeringustegevus kokku	-867 640	-2 471 320	-1 904 790	-905 940	-873 590	-626 825
Põhivara müük (+)	190 441	204 000	250 000	200 000	150 000	150 000
Põhivara soetus (-)	-927 366	-1 977 760	-1 271 670	-850 000	-200 000	-170 000
sh projektide omaosalus	-378 335	-1 558 329	-1 088 670	-716 000	-200 000	-170 000
Põhivara soetuseks saadav sihtfinantseerimine (+)	549 032	1 591 865	1 578 765	1 996 763	141 470	50 000
Põhivara soetuseks antav sihtfinantseerimine (-)	-503 543	-1 465 135	-1 618 765	-2 014 263	-777 470	-555 000
Osaluste ning muude aktsiate ja osade müük (+)	0	0	0	0	0	0
Osaluste ning muude aktsiate ja osade soetus (-)	-135 275	-370 000	0	-40 000	-40 000	0
Tagasilaekuvad laenud (+)	233 627	265 710	288 710	305 060	305 060	305 060
Antavad laenud (-)	0	-300 000	-576 830	0	0	0
Finantstulud (+)	145 396	20 000	10 000	5 000	5 000	5 000
Finantskulud (-)	-419 951	-440 000	-565 000	-508 500	-457 650	-411 885

Investeeringute elluviimisel lähtutakse põhimõttest, et eelistatakse ja üldjuhul ka teostatakse selliseid investeeringuid, millele on saadud välist toetust. Tehtav investeering peab olema kooskõlas valla strateegiliste arengukava eesmärkidega.

Tabelis 8 on esitatud valim investeeringuobjektidest tegevusvaldkondade ja aastate lõikes, mille koostamisel on lähtutud valla prioriteetsetest investeeringutest.

Põltsamaa valla prioriteetsed investeeringud on:

- teede ja tänavate rekonstrueerimine;
- jalgteede ja kergliiklusteede ehitamine (sh Puurmani Jõgeva mnt kergliiklustee ehitamine);
- Põltsamaa linnaruumi (sh kallasraja) ja valla asulate keskväljaku(te) ning parkide uuendamine ja arendus;
- Põltsamaa hariduslinnaku arendus;
- avalike teenushoonete (sh õppe- ja spordihoonete) ehitamine, sh energiatõhusustööd;
- Esku lasteaia-kogukonnahoone rajamine;

- eakate teenusmaja ehitustööd (kogukonnapõhine toetatud elamine leevendamaks vajaduse kasvu üldhooldusteenuse järele);
- Põltsamaa Halduse teenushoone ehitamine (heakorra ja teede hooldusteenuse tagamiseks sisse ostetava teenusmahu vähendamise ja püsikulude kokkuhoiu eesmärgil);
- Põltsamaa linnuse arendus;
- Kuningamäe spordi- ja vabaajakeskuse arendus;
- uue ujula või veekeskuse arendus;
- staadioni arendus;
- ühisvee- ja kanalisatsioonisüsteemide, sh sadeveesüsteemide ehitustööd;
- hajaasustuse, korteriühistute ja kaasava eelarve projektide toetamine;
- elamu- ja ettevõtlusalade arendus (planeeringud jm).

Tabel 8. Põltsamaa valla investeeringud valdkondade ja investeeringuobjektide lõikes, eurodes

Investeeringu nimetus	2024 eeldatav täitmine	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve	2028 eelarve
MAJANDUS (04)	1 456 928	2 169 395	2 814 263	477 470	225 000
Valla teede rekonstrueerimine	129 798	100 000	100 000	100 000	100 000
<i>sh toetuse arvelt</i>					
<i>sh omaosalus</i>	<i>129 798</i>	<i>100 000</i>	<i>100 000</i>	<i>100 000</i>	<i>100 000</i>
Kergliiklusteede rajamine ja projekteerimine	199 960	30 000	200 000	30 000	
<i>sh toetuse arvelt</i>	<i>60 515</i>		<i>134 000</i>		
<i>sh omaosalus</i>	<i>139 445</i>	<i>30 000</i>	<i>66 000</i>	<i>30 000</i>	
Põltsamaa Halduse tehnika soetamine	257 267		20 000	20 000	20 000
<i>sh toetuse arvelt</i>					
<i>sh omaosalus</i>	<i>257 267</i>		<i>20 000</i>	<i>20 000</i>	<i>20 000</i>
Põltsamaa linna rohetaristu uuendamine	102 799				
<i>sh toetuse arvelt</i>	<i>92 402</i>				
<i>sh omaosalus</i>	<i>10 397</i>				
Valla asulate keskväljakute ja linnaruumi arendus		264 500	122 470	122 470	
<i>sh toetuse arvelt</i>		<i>206 500</i>	<i>91 470</i>	<i>91 470</i>	
<i>sh omaosalus</i>		<i>58 000</i>	<i>31 000</i>	<i>31 000</i>	
Kuningamäe arendus	45 000	60 000	45 500	40 000	40 000
<i>sh toetuse arvelt</i>					
<i>sh omaosalus</i>	<i>45 000</i>	<i>60 000</i>	<i>45 500</i>	<i>40 000</i>	<i>40 000</i>
Põltsamaa linnuse arendus	55 000	15 000	15 000	15 000	15 000
<i>sh toetuse arvelt</i>					
<i>sh omaosalus</i>	<i>55 000</i>	<i>15 000</i>	<i>15 000</i>	<i>15 000</i>	<i>15 000</i>
Põltsamaa linnaruumi arendus	240 000	705 000			
<i>sh toetuse arvelt</i>					
<i>sh omaosalus</i>	<i>240 000</i>	<i>705 000</i>			
Hajaasustuse projekt	197 104	100 000	100 000	100 000	

<i>sh toetuse arvelt</i>	98 552	50 000	50 000	50 000	
<i>sh omaosalus</i>	98 552	50 000	50 000	50 000	
Eakate teenusmaja projekteerimine ja rajamine	30 000	894 895	2 161 293		
<i>sh toetuse arvelt</i>		694 895	1 701 293		
<i>sh omaosalus</i>	30 000	200 000	460 000		
Ülase tänava maa ost ja elamuarendus	200 000		50 000	50 000	50 000
<i>sh toetuse arvelt</i>					
<i>sh omaosalus</i>	200 000		50 000	50 000	50 000
KESKKONNAKAITSE (05)		10 000		500 000	500 000
Kuningamäele haldushoone projekteerimine-ehitus		10 000		500 000	500 000
<i>sh toetuse arvelt</i>					
<i>sh omaosalus</i>		10 000		500 000	500 000
ELAMU- JA KOMMUNAALMAJANDUS (06)	401 500		55 000	55 000	
Pajusi rahvamaja esise parkla ja valgustuse uuendamine	16 500				
<i>sh toetuse arvelt</i>					
<i>sh omaosalus</i>	16 500				
Pajusi ÜVK ja sadeveesüsteemide kaasfinantseering / osaluste soetus	370 000		40 000	40 000	
<i>sh toetuse arvelt</i>					
<i>sh omaosalus</i>	370 000		40 000	40 000	
Põltsamaa valla kalmistute müüride rekonstrueerimistööd	15 000		15 000	15 000	
<i>Sh toetuse arvelt</i>					
<i>Sh omaosalus</i>	15 000		15 000	15 000	
VABA AEG, KULTUUR, RELIGIOON (08)	70 000	30 000	30 000		
Põltsamaa spordihoonete (Felixhall ja Pisisaare) rekonstrueerimine ja ujula remonttööd	55 000	30 000	30 000		
<i>sh toetuse arvelt</i>					
<i>sh omaosalus</i>	55 000	30 000	30 000		
Puurmani miniareena remont	15 000				
<i>sh toetuse arvelt</i>					
<i>sh omaosalus</i>	15 000				
HARIDUS (09)	1 234 546	1 257 870	90 000	50 000	50 000
Puurmani Mõisakooli renoveerimine	34 672		40 000		
<i>sh toetuse arvelt</i>			20 000		
<i>sh omaosalus</i>	34 672		20 000		
Põltsamaa Ühisgümnaasiumi hariduslinnaku õueala arendus	299 624	779 370			
<i>sh toetuse arvelt</i>	169 624	444 370			
<i>sh omaosalus</i>	130 000	335 000			

Esku lasteaia-kogukonnahoone rajamine (sihtfinantseerimisega)	300 000	210 000			
<i>sh toetuse arvelt</i>					
<i>sh omaosalus</i>	<i>300 000</i>	<i>210 000</i>			
Puurmani Mõisakooli lasteaia küttesüsteemi ja ventilatsiooni remonttööd	45 250				
<i>sh toetuse arvelt</i>					
<i>sh omaosalus</i>	<i>45 250</i>				
Lille tn 2/3 renoveerimine	500 000	268 500			
<i>sh toetuse arvelt</i>	<i>300 000</i>	<i>183 000</i>			
<i>sh omaosalus</i>	<i>200 000</i>	<i>85 500</i>			
Põltsamaa Ühisgümnaasiumi õppehoonete arendus	55 000		50 000	50 000	50 000
<i>sh toetuse arvelt</i>					
<i>sh omaosalus</i>	<i>55 000</i>		<i>50 000</i>	<i>50 000</i>	<i>50 000</i>
SOTSIAALNE KAITSE (10)	30 000				
Põltsamaa Valla Päevakeskuse Adavere teenushoone remonttööd	30 000				
<i>sh toetuse arvelt</i>					
<i>sh omaosalus</i>	<i>30 000</i>				
MUUD	54 083				
<i>sh toetuse arvelt</i>					
<i>Sh omaosalus</i>	<i>54 083</i>				
Kokku	3 247 057	3 467 265	2 989 263	1 082 470	775 000

7. Likviidsete varade muutus

Likviidsed varad kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seaduse tähenduses on raha ja pangakontodel olevad vahendid, rahaturu- ja intressifondide aktsiad ja osakud ning soetatud võlakirjad (tabel 9). Likviidsete varade saldo suurenemine ja vähenemine kajastatakse likviidsete varade muutuse eelarveosas vastavalt plussi või miinusega. Likviidsete vahendite olemasolu kergendab valla rahavoogude planeerimist ning uute laenukohustuste võtmist kuna vähendab netovõlakoormust.

Tabel 9. Likviidsete vahendite ning nõuete ja kohustuste saldode muutus, eurodes

Näitaja	2023 täitmine	2024 eeldatav täitmine	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve	2028 eelarve
Likviidsete varade muutus (+ suurenemine, - vähenemine)	321 116	-569 101	-139 704	-90 342	-49 770	405 789
Nõuete ja kohustiste saldode muutus kokku (+ /-)	868 510	69 083	0	0	0	0
Likviidsete varade suunamata jääk aasta lõpuks	895 159	326 058	186 354	96 012	46 242	452 031

8. Finantseerimistegevus

Finantseerimistehingud on eelarve põhitegevuse tulude ja põhitegevuse kulude vahe katmiseks teostatavad finantstehingud: laenude võtmine ja võetud laenude tagasimaksmine (tabel 10). Võetavate laenude kavandamisel tuleb hoida netovõlakoormus alla lubatava maksimaalse määra. See võimaldab tagada finantssuutlikkuse tulevaste projektide omafinantseerimiseks.

Tabel 10. Finantseerimistegevus, eurodes

Näitaja	2023 täitmine	2024 eeldatav täitmine	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve	2028 eelarve
Finantseerimistegevus	-711 078	1 578 544	936 466	-504 771	-740 000	-790 000
Kohustiste võtmine (+)	0	2 384 317	1 800 000	500 000	500 000	500 000
Kohustiste tasumine (-)	-711 078	-805 773	-863 534	-1 004 771	-1 240 000	-1 290 000
Võlakohustised kokku aasta lõpu seisuga	10 199 089	11 678 722	12 546 682	11 976 755	11 174 346	10 299 511
sh üle 1 a perioodiga mittekatkestatav kasutusrent	393 937	295 026	226 520	161 364	98 955	14 120

9. Sõltuvad üksused

Eelarvestrateegia koostatakse kohaliku omavalitsuse arvestusüksusele, kuhu kuuluvad kohalik omavalitsus ja tema sõltuvad üksused. Sõltuvad üksused on raamatupidamise seaduse mõistes kohaliku omavalitsuse üksuse otsese või kaudse valitseva mõju all olevad üksused, kes on saanud kohaliku omavalitsuse üksuselt, riigilt, muult avalik-õiguslikult juriidiliselt isikult või eelnimetatud isikute valitseva mõju all olevatelt üksustelt üle poole tuludest või kes on saanud toetust ja renditulu kohaliku omavalitsuse üksustelt ja nende valitseva mõju all olevatelt üksustelt rohkem kui 10% vastava aasta põhitegevuse tuludest.

Põltsamaa valla sõltuvad üksused on:

- SA Põltsamaa Tervis
- SA Põltsamaa Sport
- Põltsamaa Vallavara OÜ

SA Põltsamaa Tervis

SA Põltsamaa Tervis pakub statsionaarse õendusabi teenust ja alates 2022. aasta septembrist üldhooldusteenust valminud uutes hooldekodu teenusüksuste hoonetes. SA Põltsamaa Tervis olulisemad eelarve näitajad on esitatud tabelis 11. Hooldekodu teenusüksuste jaoks oli projekti toetus 1 040 000 eurot ning kogumaksumus ca 2,75 miljonit eurot. Projekti omaosaluseks võttis Põltsamaa Tervis laenu ning kaasfinantseeringuna toetas investeeringut 200 000 euroga Põltsamaa vald.

2019. aastal valminud tervisekeskuses tegutsevad perearstid, eriarstid ja kiirabi ning Puurmani tegevuskohas perearst ja hambaravi. Antud investeering tehti samuti toetuse, valla ja SA ühisrahastusel. Investeeringu maksumus oli ca 2,3 miljonit eurot.

Tabel 11. SA Põltsamaa Tervis eelarve põhinäitajad, eurodes

Näitaja	2023 täitmine	2024 eeldatav täitmine	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve	2028 eelarve
Põhitegevuse tulud kokku	2 499 419	2 600 000	2 600 000	2 600 000	2 600 000	2 600 000
Põhitegevuse kulud kokku	2 374 059	2 500 000	2 550 000	2 550 000	2 550 000	2 550 000
Põhitegevustulem	125 360	100 000	50 000	50 000	50 000	50 000
Investeermistegevus kokku (+/-)	0	0	0	0	0	0
Eelarve tulem	125 360	100 000	50 000	50 000	50 000	50 000
Finantseerimistegevus (-/+)	-125 360	-100 000	-50 000	-50 000	-50 000	-50 000
Võlakohustused kokku aasta lõpu seisuga	1 920 740	1 820 740	1 770 740	1 720 740	1 670 740	1 620 740
Netovõlakoorumus (eurodes)	1 920 740	1 820 740	1 770 740	1 720 740	1 670 740	1 620 740
Netovõlakoorumus (%)	76,8%	70,0%	68,1%	66,2%	64,3%	62,3%

SA Põltsamaa Sport

SA Põltsamaa Sport haldab Põltsamaa linna ja Pisisaare küla spordihooneid ning spordirajatisi, korraldab Põltsamaa saun-ujula ja spordikooli tegevust. SA Põltsamaa Sport olulisemad eelarve näitajad on esitatud tabelis 12.

Tabel 12. SA Põltsamaa Sport olulisemad eelarvenäitajad, eurodes

Näitaja	2023 täitmine	2024 eeldatav täitmine	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve	2028 eelarve
Põhitegevuse tulud kokku	530 568	486 960	486 960	486 960	486 960	486 960
Põhitegevuse kulud kokku	523 567	486 960	486 960	486 960	486 960	486 960
Põhitegevustulem	7 001	0	0	0	0	0
Investeermistegevus kokku (+/-)	0	0	0	0	0	0
Eelarve tulem	7 001	0	0	0	0	0
Netovõlakoormus (%)	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Põltsamaa Vallavara OÜ

Põltsamaa Vallavara OÜ (edaspidi Vallavara) põhitegevuseks on Põltsamaa lossikompleksi arendamine ja haldamine ning valla elukeskkonna-, turismi- ja taristuobjektide (Põltsamaa Loss, Kuningamäe ja Kamari puhkealad, valla- ja linnaruumi viidad ja teavitustahvlid, tänavavalgustus, Põltsamaa linna keskväljak, lasteaed, kallasrada, Esku lasteaed-kogukonnamaja jms) arendustegevuste koordineerimine ning piirkonna ajalugu kogu ja säilitava muuseumi igapäevatöö ja ning ettevõtte omandis olevate objektide haldamine.

Põltsamaa Vallavara OÜ kaudu teostatakse valla suurimaid investeeringuprojekte, milledeks on saadud kas toetust, sihtfinantseeringut või on vallalt võetud laenu. Põltsamaa Vallavara OÜ olulisemad eelarve näitajad on esitatud tabelis 13.

Tabel 13. Põltsamaa Vallavara OÜ olulisemad eelarve näitajad, eurodes

Näitaja	2023 täitmine	2024 eeldatav täitmine	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve	2028 eelarve
Põhitegevuse tulud kokku	802 480	750 000	780 000	780 000	780 000	780 000
sh saadud tulud kohalikult omavalitsuselt	227 430	258 100	278 000	278 000	278 000	278 000
Põhitegevuse kulud kokku	522 535	519 290	549 290	549 290	549 290	549 290
Põhitegevustulem	279 945	230 710	230 710	230 710	230 710	230 710
Investeermistegevus kokku (+/-)	-557 840	0	0	0	0	0
Eelarve tulem	-277 895	230 710	230 710	230 710	230 710	230 710
Finantseerimistegevus (-/+)	-130 710	-230 710	-230 710	-230 710	-230 710	-230 710
Netovõlakoormus (eurodes)	3 348 342	3 117 632	2 886 922	2 656 212	2 425 502	2 194 792

Netovõlakoormus (%)	417,2%	415,7%	370,1%	340,5%	311,0%	281,4%
---------------------	--------	--------	--------	--------	--------	--------

Sõltuvate üksuste eelarve näitajad kokku on esitatud tabelis 14.

Tabel 14. Põltsamaa valla sõltuvate üksuste olulisemad eelarvenäitajad kokku, eurodes

Näitaja	2023 täitmine	2024 eeldatav täitmine	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve	2028 eelarve
Põhitegevuse tulud kokku	3 832 467	3 836 960	3 866 960	3 866 960	3 866 960	3 866 960
sh saadud tulud kohalikult omavalitsuselt	1 016 433	1 070 100	1 095 000	1 095 000	1 095 000	1 095 000
Põhitegevuse kulud kokku	3 420 161	3 506 250	3 586 250	3 586 250	3 586 250	3 586 250
Põhitegevustulem	412 306	330 710	280 710	280 710	280 710	280 710
Investeeringustegevus kokku (+/-)	-557 840	0	0	0	0	0
Eelarve tulem	-145 534	330 710	280 710	280 710	280 710	280 710
Finantseerimistegevus (-/+)	-256 070	-330 710	-280 710	-280 710	-280 710	-280 710
Võlakohustused kokku aasta lõpu seisuga	5 349 437	5 018 727	4 738 017	4 457 307	4 176 597	3 895 887
sh muud võlakohustused, mis kajastuvad ka KOV bilansis	3 176 038	3 197 987	2 967 277	2 736 567	2 505 857	2 275 147
Netovõlakoormus (eurodes)	5 267 460	4 936 750	4 656 040	4 375 330	4 094 620	3 813 910
Netovõlakoormus (%)	137,4%	128,7%	120,4%	113,1%	105,9%	98,6%

10. Finantsdistsipliini tagamine

Finantsdistsipliini tagamiseks sätestab kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seadus finantsdistsipliini tagamise meetmed, milleks on kinnipidamine kohaliku omavalitsuse põhitegevuse tulemi lubatavast väärtusest ja kinnipidamine netovõlakkoormuse ülemmäärast (tabel 15).

Põhitegevuse tulem on põhitegevuse tulude ja põhitegevuse kulude vahe, mille väärtus aruandeaasta lõpu seisuga peab olema null või positiivne. Põhitegevuse tulude ja kulude tasakaalu nõudest kinnipidamise nõue on täidetud. Põhitegevuse tulem on positiivne. Tulemi prognoosil 2025.–2028. aastaks on järgitud eelarve planeerimisel konservatiivset joont. Positiivne põhitegevuse tulem on saavutatav vaid kulude kokkuhoiuga. Põhitegevuse kulusid vähendavate meetmetena on vallas toimunud valla hallatavate asutuste reorganiseerimine ja struktuuride optimeerimine. Samuti on vähendatud avalike teenuste osutamisel kasutatavate hoonete pinda (nt muusikakool on üle viidud hariduslinnakus asuvasse kooli hoonesse, valla kaks teenuskeskust on võõrandatud jm) ning parendatud on energiatõhusust (tänavavalgustuse ja õppehoonete renoveerimine). Põhitegevuse tulem peaks katma võetud laenukohustuste tasumise ja lisaks võiks jääda vahendeid investeeringute teostamiseks. Kohaliku omavalitsuse üksuste finantsautonoomiat piirab keskvalitsuse poliitika. Eelkõige on probleemiks, et omavalitsused saavad mõjutada vaid väikest osa oma tuludest, nende võimalused ise tulu teenida on piiratud ning vahendid jagunevad omavalitsuste vahel ebaühtlaselt.

Netovõlakkoormus on võlakohustiste ja likviidsete varade suunamata jäägi vahe.

Kuni 2024. aasta lõpuni kehtiva nõude kohaselt võib netovõlakkoormus aruandeaasta lõpul ulatuda lõppenud aruandeaasta põhitegevuse tulude ja põhitegevuse kulude 10-kordse vaheni, kuid ei tohi ületada sama aruandeaasta põhitegevuse tulude kogusummat. Kui põhitegevuse tulude ja põhitegevuse kulude 10-kordne vahe on väiksem kui 80% vastava aruandeaasta põhitegevuse tuludest, võib netovõlakkoormus ulatuda kuni 80% vastava aruandeaasta põhitegevuse tuludest.

2025. aastal kehtivad näitajad: põhitegevuse tulude ja põhitegevuse kulude üheksakordne vahe, ülempiir 75% põhitegevuse tuludest.

2026. aastal kehtivad näitajad: põhitegevuse tulude ja põhitegevuse kulude kaheksakordne vahe, ülempiir 70% põhitegevuse tuludest.

2027. aastal kehtivad näitajad: põhitegevuse tulude ja põhitegevuse kulude seitsmekordne vahe, ülempiir 65% põhitegevuse tuludest.

2028. aastal kehtivad näitajad: põhitegevuse tulude ja põhitegevuse kulude kuuekordne vahe, ülempiir 60% põhitegevuse tuludest.

2024. aasta eelarve eeldatava täitmise kohaselt jääb valla netovõlakkoormuseks 59,3% ehk 11,3 miljonit eurot.

Võetud laenu kaasabil on aastatel 2018 – 2023 tehtud erinevaid olulisi investeeringuid kogusummas 27,4 miljonit, millest valla omaosalus on 11,3 miljonit eurot. Nendest suurimad on:

- uue lasteaia ehitus maksumusega 5,3 miljonit eurot;
- teede ja tänavate parendus ning ehitus üle 5,5 miljoni euro;

- Põltsamaa tervisekeskuse ehitus 2,4 miljonit eurot;
- Põltsamaa lossikompleksi arendus 4,6 miljonit eurot;
- õppehoonete renoveerimine (sh Puurmani lasteaed, Lille tn hooned) ca 2 miljonit eurot;
- tänavavalgustuse renoveerimine ca 2,3 miljonit eurot;
- ühisveevärgi- ja kanalisatsiooni arendamine ca 3 miljonit eurot;
- uue hooldekodu rajamine 2,75 miljonit eurot;
- Kamari veelauakeskuse arendamine üle 2 miljoni euro.

Strateegiaperioodiks on kavandatud valla edasise arengu perspektiiviks vajalikke investeeringuid kokku 11,5 miljonit eurot, millest valla omaosalus on ca 7,1 miljonit eurot. Nendest suuremateks on:

- Põltsamaa linnaruumi ja hariduslinnaku õueala arendus 3,3 miljonit eurot;
- Valla asulate ja keskväljakute arendus 0,5 miljonit eurot;
- Lille tn 2/3 õppehoone renoveerimine 0,8 miljonit eurot;
- Esku lasteaia-kogukonnahoone rajamine 1,5 miljonit eurot;
- Eakate teenusmaja projekteerimine ja rajamine 2,4 miljonit eurot.

Tabel 15. Valla finantsdistsipliini tagamist esitavad näitajad, eurodes

Näitaja	2023 täitmine	2024 eeldatav täitmine	2025 eelarve	2026 eelarve	2027 eelarve	2028 eelarve
Põhitegevuse tulud kokku	18 537 955	19 142 719	19 913 096	20 618 706	21 079 457	21 559 052
Põhitegevuse kulud kokku	17 506 631	18 888 127	19 084 476	19 298 337	19 515 636	19 736 438
Põhitegevuse tulem	1 031 324	254 592	828 620	1 320 369	1 563 820	1 822 614
Investeermistegevus kokku	-867 640	-2 471 320	-1 904 790	-905 940	-873 590	-626 825
Eelarve tulem	163 684	- 2 216 728	-1 076 170	414 429	690 230	1 195 789
Finantseerimistegevus	-711 078	1 578 544	936 466	-504 771	-740 000	-790 000
Kohustiste võtmine (+)	0	2 384 317	1 800 000	500 000	500 000	500 000
Kohustiste tasumine (-)	-711 078	-805 773	-863 534	-1 004 771	-1 240 000	-1 290 000
Likviidsete varade muutus (+ suurenemine, - vähenemine)	321 116	-569 101	-139 704	-90 342	-49 770	405 789
Nõuete ja kohustiste saldode muutus kokku (+ /-)	868 510	69 083	0	0	0	0
Likviidsete varade suunamata jääk aasta lõpuks	895 159	326 058	186 354	96 012	46 242	452 031
Võlakohustised kokku aasta lõpu seisuga	10 199 089	11 678 722	12 546 682	11 976 755	11 174 346	10 299 511
Netovõlakoormus (eurodes)	9 303 930	11 352 664	12 360 328	11 880 742	11 128 103	9 847 479
Netovõlakoormus (%)	50,2%	59,3%	62,1%	57,6%	52,8%	45,7%
Netovõlakoormuse ülemmäär (eurodes)	14 830 364	15 314 175	14 934 822	14 433 095	13 701 647	12 935 431
Netovõlakoormuse individuaalne ülemmäär (%)	80,0%	80,0%	75,0%	70,0%	65,0%	60%
Vaba netovõlakoormus (eurodes)	5 526 434	3 961 511	2 574 495	2 552 352	2 573 544	3 087 952

11. Tundlikkuse analüüs

Põltsamaa valla eelarvestrateegia on koostatud konservatiivsuse printsiibist lähtuvalt. Teatud tõenäosusega võivad aga ilmnedä sündmused, mis parandavad või halvendavad kohaliku omavalitsuse finantspositsiooni algse tegevuskavaga võrreldes. Isegi mõneprotsendiline muutus tuludes või kuludes mõjutab oluliselt eelarve võimalusi.

Kõige olulisem ja samas kõige raskemini prognoositav tululiik on iga omavalitsuse jaoks üksikisiku tulumaks. Tulumaks moodustab põhitegevuse tuludest ca 50 protsenti. Ühe tululiigi nii suur osatähtsus tähendab ka suuremat riski tulude laekumisele. Valla tulude jaoks on risk ka see, kui riik muudab tulude laekumist reguleerivaid seadusi. Käesoleval aastal on riik kehtestanud tulumaksu seaduse muutmise eelnõu, millega muudetakse kohalikele omavalitsustele tulumaksu eraldamise põhimõtteid. Alates 2025. aastast suurendatakse kolme aasta jooksul järk-järgult omavalitsustele pensionitulult ja vähendatakse muudelt tuludelt makstavat tulumaksu osa nii, et aastaks 2027 on need võrdselt 10,23%. Seaduse eesmärk on vähendada regionaalset mahajäämust ja valglinnastumist ning on eeldus, et muudatusega kiireneb tulumaksu laekumise kasv omavalitsustes, kus on eakate osakaal kõrge. Seega on põhjust arvata, et ka Põltsamaa valla tulumaksu laekumine, seaduse muudatuse tulemusena, pigem ajas kasvab. Siiski on tegemist eeldusega ning käesolevas strateegias sellega arvestatud ei ole.

Tulumaksu laekumisest tingitud erisusi kaetakse omavalitsustele osaliselt ka riigi eelarvest tasandusfondina. Seoses riigieelarve defitsiidiga ning keerulise julgeolekuolukorraga Euroopas, ei ole põhjust strateegiaperioodiks planeerida tasandusfondi kasvu.

Eelarve on tundlik väliskeskkonnast tulenevatele muutustele: tulude võimalik vähenemine majanduslangusest või vananevast rahvastikust, samuti suur määramatus energiahindades ja Venemaa ettearvamatus sõjas Lääne väärtuste vastu. Siit võib põhitegevuse kulude ja investeringute planeerimisel tekkida vajadus vähemolulisi tegevusi edasi lükata. Suure laenukoormuse tõttu mõjutavad omavalitsust ka intressimäärad, millede osas on strateegiaperioodi jooksul ootus langusele.

Põhitegevuse tulude madal kasv aastas ei võimalda kõiki vajaminevaid tegevusi teha. Püsib vajadus jätkata kulude struktuuri ülevaatamist. Tulude laekumise plaan eeldab stabiilset keskkonda, kohaliku omavalitsuse kohustuste ja võimaluste ülevaatamist ning vajadusel kolmanda sektori ning ettevõtjate kaasamist protsessidesse, mis ei ole otsene valla kohustus seaduse järgi. Oluline on üle vaadata olemasolev kinnisvara, muuta ruumikasutus efektiivsemaks ja suurendada riskasutust, muuta hooneid energiatõhusamaks ning vabaneda mittevajalikust varast. Samas on tulude suurendamiseks valla poolt algatatud mitmeid elamualade arendusi ning nende realiseerimisega on võimalik teenida täiendavat omatulu ning sealjuures tagada piirkonnas elanike arvu püsimine.

12. Kokkuvõte

Käesolevas eelarvestrateegias on antud ülevaade Põltsamaa valla eelarve tuludest, kuludest, investeerimis- ja finantseerimistegevusest aastatel 2025 – 2028 ning koostatud prognoosid nimetatud aastate kohta. Eelarvestrateegia on struktureeritud vastavalt kohaliku omavalituse üksuse finantsjuhtimise seaduses sätestatule.

Põltsamaa vald peab strateegiaperioodil kinni omavalitsustele riigi poolt kehtestatud finantsdistsipliini tagamise meetmetest – kohaliku omavalitsuse üksuse ja kohaliku omavalitsuse arvestusüksuse põhitegevuse tulemi lubatavast väärtusest ja netovõlakkoormuse ülemmäärast.

Eelarvestrateegia on koostatud ebakindlates poliitilistes ja majandusoludes, mis valitsevad nii Eestis kui ka laiemalt kogu maailmas. Eelarvestrateegia koostamise ajal ei ole teada kõiki valitsuse poolt kavandatavaid eelarvepoliitilisi muudatusi, mis mõjutavad valla finantsseisu ja sellest tulenevaid otsuseid. Olemasoleva informatsiooni põhjal avaldavad mõju valla finantsvõimekusele käibemaksumäära tõus, muudatused toetus- ja tasandusfondi eraldistes (sh hooldereform), õpetajate töötasu- ja alampalgamäära tõus. Finantskohustuste teenindamist leevendab aga Euroopa Keskpanka intressimäärade prognoositav langus strateegiaperioodi jooksul. Riigieelarveliste eraldiste osas on lähtutud 2024. aasta tasemest ning teadaolevatest muudatustest. Samas on teadmatust ja ebakindlust kohaliku omavalitsuse tulubaasi kujunemise põhimõtete osas endiselt küllaltki palju.

Lähiaastatel on Põltsamaa vald planeerinud olulisi investeeringuid, mis pikas perspektiivis toovad kokkuhoidu püsikuludelt ning optimeerivad avalike teenuste pakkumiseks kasutuses olevat pinda. Samuti arendatakse nii elamumajandust kui linnaruumi ning sellest tulenev sotsiaalmajanduslik mõju avaldub pikas plaanis positiivset mõju ka valla eelarvele ja üldisele toimetulekule.